

Riigikogu keskkonnakomisjoni istungi protokoll nr 54

Tallinn, Toompea

Teisipäev, 30. aprill 2024

Algus 14.00, lõpp 16.19

Juhataja: Igor Taro (esimees)

Protokollija: Elise Ernesaks (konsultant)

Võtsid osa:

Komisjoni liikmed: Rain Epler, Madis Kallas (Tiit Maran asendusliige), Lauri Laats, Hanah Lahe, Urve Tiidus

Komisjoni ametnikud: Elle Kaur (nõunik-sekretariaadijuhataja), Vivi Older (nõunik)

Puudusid: Yoko Alender, Tanel Kiik, Mait Klaassen, Andres Metsoja ja Evelin Poolamets

Kutsutud: Kollektiivse pöördumise algatajate esindajad Margus Lillo ja Iia Timmi (MTÜ Kiidjärve-Taevaskoja esindajad) ning Ly Mikheim ja Jaan Kallas (SA Maarja Küla esindajad), AS Generaator juhataja Jan Niilo, Ahja Jõe Ürgorg Selts MTÜ esindaja Ahti Bleive, Põlva vallavanem Martti Rõigas, Eesti Loodushoiu Keskuse juhatuse liige Meelis Tambets, Riigimetsa Majandamise Keskuse metsaparandusosakonna juhataja Toomas Kivisto, Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumi kalavarude osakonna juhataja Herki Tuus, Keskkonnaameti veeosakonna juhataja Triin Mägi, Kliimaministeeriumi elurikkuse kaitse osakonna nõunik Hanno Zingel (2. päevakorrapunkt)

Päevakord:

1. Nädala töökava kinnitamine
2. Kollektiivne pöördumine "JAH SAESAARE PAISJÄRVE SÄILITAMISELE TAEVASKOJAS!"
3. Info ja muud küsimused

1. Nädala töökava kinnitamine

Riigikogu keskkonnakomisjoni nädala (29.04.-05.05.2024) töökava

Komisjoni istung teisipäev, 30.04.2024 kell 14.00

1. Nädala töökava kinnitamine
2. Kollektiivne pöördumine "JAH SAESAARE PAISJÄRVE SÄILITAMISELE TAEVASKOJAS!"
3. Info ja muud küsimused

Otsustati:

1.1. Kinnitada nädala töökava (konsensus: Rain Epler, Hanah Lahe, Igor Taro, Urve Tiidus).

2. Kollektiivne pöördumine "JAH SAESAARE PAISJÄRVE SÄILITAMISELE TAEVASKOJAS!"

Igor Taro ütles sissejuhatuseks, et Riigikogu menetlusse on võetud MTÜ Taevaskoja-

Kiidjärve puhkeala, Saesaare paisjärve äärsete Kiidjärve, Valgesoo, Eoste ja Taevaskoja külade elanike, MTÜ Kiidjärve Küla Seltsi, MTÜ Eoste-Valgesoo, SA Maarja Küla, Põlva Maakonna Spordiliidu, Matkajuht OÜ, Loodushoiu ühing Lutra MTÜ ja Eesti Veeühingu algatatud kollektiivne pöördumine "Jah Saesaare paisjärve säilitamisele Taevaskojas!" ning pöördumise menetlejaks on määratud keskkonnakomisjon. Pöördumises nõutakse Saesaare paisjärve likvideerimise protsessi kohest peatamist. Samuti on keskkonnakomisjoni poole pöördunud Ahja Jõe Ürgoru Selts MTÜ, kes on teinud keskkonnakomisjonile ettepaneku aidata igakülgselt kaasa Saesaare paisu likvideerimisele ja looduse taastamiseks võimaluse andmisele. Keskkonnaameti seisukoht on, et Saesaare paisjärve likvideerimist eeldavad mitmed Eestile seatud ja võetud kohustused ning need pole Saesaare paisu näol täidetavad.

Margus Lillo tegi ettekande kollektiivse pöördumise algatamise põhjustest ja argumenteeris Saesaare paisjärve säilimise vajadust (Lisa 1).

Triin Mägi andis ülevaate Saesaare paisjärve rajamise ajajoonest ja mõjudest ning kollektiivses pöördumises esitatud väidetest (Lisa 2).

Jan Niilo sõnas, et paisuga seotud ajajoon on palju pikem ja see algab aastast 1990. Alates 2015. aastast on väidetud, et paisjärvele kalapääsu ehitamine ei taga kalade läbipääsu. Enne seda öeldi, et paisu säilitamiseks tuleks rajada paisule kalapääs. 2012. aastal tehti kohalikele omavalitsustele (KOV) ettepanek algatada kalapääsu detailplaneering. Keskkonnaameti (KeA) mõjude hinnangust tuli välja, et AS Generaatori olemasolev tegevus võib jätkuda ja KeA määras ettevõttele täiendavad keskkonnameetmed. Meetmetest on tagatud kõik peale kalapääsu rajamise. Varasemalt pole rakendatud paisu rekonstrueerimisel või muudes tegevustes toetusmeetmeid. Energiat on võimalik toota ööpäevaringselt, kuid mitte täisvõimsusel. Ta märkis, et kui pais likvideeritakse, siis peaks selleks ette nägema vastava kava.

Ahti Bleive ütles, et Ahja Jõe Ürgoru Selts MTÜ pole pidanud vajalikuks koguda allkirju vastukaaluks kollektiivsele pöördumisele "Jah Saesaare paisjärve säilitamisele Taevaskojas!", et toetada paisjärve likvideerimist. 2015. aasta külakoosolekul viidi läbi hääletus, mille tulemusena olid pooled külaelanikud paisu likvideerimise vastu ja pooled poolt. Kohalikul inimesed näevad, et intensiivistunud on järveäärsete liivakivipaljandite hääbumine ning järve täitumine setetega ja puudub kalade läbipääs. Ta näitas võrdluseks ajaloolisi pilte Ahja jõest ja Saesaare paisust. Ta sõnas, et kui liivakivipaljandeid soovitakse säilitada, siis tuleks pais likvideerida, mis omakorda aitaks kaasa loodusturismile.

Martti Rõigas märkis, et tegemist on väga vastuolulise probleemiga ja Põlva valla seisukohaks on, et kui pais ja paisutus likvideeritakse, siis tuleks seda teha läbi planeeringumenetluse, teostades mõjuhinnanguid ning kaasates kogukonda. Põlva vald on jõudnud KeA-ga kokkuleppele, et uue planeeringumenetluse valguses kujundab Põlva valla volikogu lõpliku seisukoha.

Meelis Tambets sõnas, et enne II maailmasõda peeti Taevaskoja kanti Eesti pärliks, kuid okupatsioonivõim hävitas paljud looduskaunid kohad ja Saesaare jõgi paisutati järveks energiatootmise eesmärgil. Ta ütles, et täna ei tuleks kõne alla varasemal kujul Ahja jõe üle ujutamine. Ta sõnas, et turiste ei tõmba paisjärv, kuid ala taastamisel tõmbaksid turiste liivakivipaljandid. Ta ütles, et riik peaks toetama keskkonnasõbralikke väikeettevõtteid ning Eesti ei saa täita kliimaeesmärke hüdroenergiaga.

Toomas Kivisto sõnas, et Saesaarega seonduvalt tuleneb Riigimetsa Majandamise Keskuse (RMK) roll läbi riigivara valitseja volituse, sest paisrajatiste kompleksi osa kuulub riigile. Ta täpsustas, et RMK esitatud paisutuse likvideerimise taotlus oli mõeldud paisu likvideerimisest tuleneva keskkonnamõju hindamiseks. Mõjude hindamise käigus kirjeldati ka oru taastamise nägemust. Jõesängi pole võimalik taastada vanal kujul. RMK pole huvitatud

paisutamisesest ja seda poliitikat kujundab vastav ministeerium ning rakendab KeA. Riigi omandis oleva silla korrashoiu osas on tehtud head koostööd AS Generaatoriga. RMK huviks on, et teenindussild oleks kasutatav ka RMK külastuskorralduse radade kasutamiseks.

Herki Tuus sõnas, et 2011. aastal jõustus veeseaduse säte, mis ütleb, et paisutuste lõheliste jõe lõikudel peab olema tagatud kalade läbipääs. Kalade läbipääsu tehnilised lahendused pole leidnud Saesaare puhul kasutust nende ebaefektiivsuse tõttu. KeA on seisukohal, et Saesaare paisjärv tuleks likvideerida ja see on ka Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumi seisukoht. Riik on arvestanud elektritootja huvidega ja pakkunud ettevõtjale veerand miljonit eurot kompensatsiooni, mida pole aktsepteeritud. Pärast kohtuvaidlusi kompensatsiooni enam ei pakuta. Eestis on puudus kärestikulistest jõgedest, mis on väga väärtuslikud elupaigad. Ta ütles, et EL-i raha peaks kulutama kõige väärtuslikumate elupaikade ja liikide kaitsmiseks.

Hanno Zingel märkis, et Kliimaministeeriumi seisukohad ühtivad KeA ning Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumi omadega. Taevaskoda on unikaalne paik ja turismipärl. Muude jõgede taastamise puhul on näha, et see protsess meelitab palju turiste.

Igor Taro ütles, et Natura 2000 alad määratleti 20 aastat tagasi, kuid Saesaare poleemika on kestnud 70 aastat. Kuidas on juhtunud, et nüüd peab hakkama taastama 70 aasta tagust olukorda. **Triin Mägi** vastas, et Natura 2000 alade valik toimus kiirelt ja võib-olla mitte nii läbimõeldult. Jõesängi pole võimalik taastada vanal kujul, kuid Natura 2000 kohustuseks on tagada elupaikade säilimine ja parendamine. Hetkel ei vasta Saesaare paisjärves valitsev olukorda sellele kirjeldusele, riigi valida on kohustuste saavutamise meetmed.

Rain Epler uuris, kas Saesaare paisjärve alal on Eestil Natura 2000 kohustused. Ta küsis Riigikohtu asjakohaste menetluse kohta. Ta soovis näha KeA uuringud, mis näitavad, et Saesaare pais pole kalarikas. **Hanno Zingel** vastas, et 20 aastat tagasi fikseeritud Natura 2000 alade olukord halveneb ning liikuma peaks elupaikade soodsa seisundi poole valitud tempos. Saavutada tuleb jõe soodne seisund ja Saesaare paisjärve säilitamine pole kohustus. **Triin Mägi** lisas, et veepoliitika raamdirektiivist tuleneb, et kõikides veekogudes tuleb saavutada soodne seisund. Ahja jõelt on likvideeritud kõik tammid. Ta märkis, et vastav Halduskohus ja Ringkonnakohus on toetanud KeA otsust mitte kooskõlastada detailplaneeringut.

Madis Kallas ütles, et keskkonnakomisjon lähtub töös keskkonnakesksetest argumentidest. Probleemi lahenduses peaks olema kajastatud ka sotsiaal-majanduslik ja kultuuri mõju ning KOV-i seisukohta peaks austama.

Martti Rõigas kommenteeris, et kohtuvaidlus puudutab vaid AS Generaatori planeeringut, kuid probleemil on veel mitmeid külgi. Paisu ja paisutuse likvideerimine on erinevad asjad ning kõige mõistlikum on uuesti läbi viia planeeringumenetlus koos mõjuhinnangute ning huvigruppide kaasamisega.

Triin Mägi lisas, et KeA-l pole võimalik sellele objektile väljastada uut keskkonnaluba. Paisutuse likvideerimist ei saa teha üleöö ja likvideerimismenetlus on pikk protsess, kus kõik küsimused vajavad lahendamist. Planeeringut pole vaja koostada veetaseme alandamiseks, kuid planeering on vajalik paisu rajatise muutmiseks. Ilma haldusaktita ei saa alandada paisutuse veetaset. AS Generaator peab esitama likvideerimiseatise, mille raames pannakse paika, kuidas likvideerida paisutus. **Margus Lillo** ütles, et veeseaduses on sätestatud, et tugevasti muudetud veekogu osas on nõuded leebemad ja paisu ei pea likvideerima. **T. Mägi** vastas, et veekogu peab vastama kindlatele kriteeriumitele, et ta kvalifitseeruks tugevalt muudetud veekoguks. **Herki Tuus** lisas, et veemajanduskavades on sätestatud tugevalt muudetud veekogude määramise kriteeriumid. Ta sõnas, et EL-i vahendeid kalade rände tagamiseks on võimalik kasutada näiteks promenaadide ja sildade rajamiseks. Ta märkis, et enamus kohtuotsused on tehtud KeA kasuks ja kui uue planeeringumenetluse valguses selgub, et veeluba ei saada, siis tuleb leida paisutuse likvideerimiseks vahendid KOV-i eelarvest.

Martti Rõigas sõnas, et KOV pole valinud pooli ja otsuseid saab teha vallavolikogu. Ta lausus, et Taevaskoja näidet ei saa võrrelda Sindi omaga. Keskkonnaga seotud probleemide osas peaks otsuseid tegema põhjalikult ja läbimõeldult.

Jan Niilo ütles, et Natura 2000 alad määrati 2004. aastal ja Saesaare paisjärv oli sellel ajal olemas. Natura 2000 alade valiku käigus kinnitati, et kaitsealadel võib jätkata olemasolevate tegevustega. Ta märkis, et seaduses pole reguleeritud, mis saab pärast veeloa andmisest keeldumist ja enne paisu likvideerimist.

Iia Timmi sõnas, et kollektiivne pöördumine algatati selleks, et võetaks kuulda kohalikke elanikke. Ta ütles, et paisjärves elavad forellid ja 70 aastat tagasi üle ujutatud jõesäng on tänaseks leidnud loodusega kooskõla ning seda ei peaks uuesti segama.

Urve Tiidus uuris, milline oleks puudutatud huvigruppide ühisosa. **Ahti Bleive** vastas, et osapooled on ühisel meelel selle osas, et vajalik on pikaajaline visioon ja planeeringute läbimõeldus. **Margus Lillo** ütles, et nõustatakse, et okupatsioonivõimude poolt jõe üle ujutamine oli suur viga. **Ly Mikheim** kommenteeris, et ühisosa on KOV-i poolt välja pakutud planeeringumenetlus. SA Maarja Küla ei soovi, et olukord halveneks.

Margus Lillo märkis, jõesängi pole võimalik taastada vanal kujul. Ahja jõgi pole lõhejõgi ja merest ei tule sinna siirdekalu. KeA on juhtinud Saesaare paisjärvega seonduvat protsessi ja see on olnud ühepoolne ning kallutatud ja arvesse pole võetud kohalike elanike arvamusi.

Ahti Bleive ütles, et kollektiivses pöördumises on valemäiteid ja allkirja andjad pole kohalikud elanikud. Keskkonnaotsustes peaks lähtuma pikematest keskkonnahuvidest, kuid kogukonna arvamus on ka oluline.

Triin Mägi kommenteeris, et KeA-l pole võimalik väljastada tegevusluba ja samal ajal jätkata likvideerimismenetlusega. Likvideerimisteatisele on koostatud avalik keskkonnamõtjude hindamine, kus analüüsiti erinevaid variante. KeA-l on volitus juhtida taolisi protsesse ja kui seda ei soovita, siis oleks vaja muuta Eesti õigusruumi. Tänapäevane õigusruum ei võimalda otsuseid langetada ilma kogukondade kaasamiseta.

Rain Epler ütles, et Keskkonnaministeeriumis oli pikalt tehtud tööd paisude likvideerimise nimel. Ta uuris, kas riigi soovil oleks võimalik nimetada Saesaare paisjärv tugevalt muudetud veekoguks. Ta küsis, milline on RMK huvi ja mis oli Ahja jõe kallastel Eesti Vabariigi ajal. Ta uuris, milline on kalade olukord Sindi jões. **Toomas Kivisto** vastas, et RMK-le on vajalik silla säilitamine külastuskorralduse jätkamiseks. **Herki Tuus** vastas, et näiteks harrastuskalurid soovivad paisude eemaldamist. Sindi jõge ei võrreldud Ahja jõega, vaid Sindi jõgi toodi näiteks, mida on võimalik teha EL-i vahenditega. KOV-i ülesanne on esindada rahvast ja selgitada välja ühine seisukoht, mille alusel viiakse ellu plaane. **Triin Mägi** sõnas, et Ahja jõe veekogum pole tugevasti muudetud veekogum, sest üks tõkestusrajatis pole selle määramiseks piisav. **Jan Niilo** ütles, et kahes eelnevas veemajanduskavas on Ahja jõge nimetatud tugevasti muudetud vooluveekoguks. **T. Mägi** vastas, et ülejäänud Ahjal olnud paisud on likvideeritud ja tööd on tehtud selle nimel, et Eestil oleks üks tugevasti muudetud veekogu vähem.

Meelis Tambets ütles, et paisjärve kaldad metsastuvad, järv täitub settega ja neid probleeme peab lahendama ennatlikult.

Iia Timmi ütles, et Kiidjärve paisu likvideerimisega oli ette nähtud setete eemaldamine, kuid need lasti allavoolu Saesaare paisjärve. Likvideerimismenetluse teatist ei saadetud kohalikele elanikele ega ettevõtjatele. **Triin Mägi** ütles, et KeA saadab dokumendid nendele, kes on seda palunud ja olnud menetluse kaasatud. Keskkonnaloa menetlus on avalik ja kõikidel inimestel

on võimalus esitada omapoolset tagasisidet.

Igor Taro uuris paisjärve setetest puhastamise ja selle maksumusega toimetuleku kohta. **Martti Rõigas** vastas, et paisjärvede setetest puhastamine on kulukas ja puhastamist on planeeritud mitmeid aastaid. Otsitud on setete ladustamispaika ja palju on keeldumisi. Kallastele ei tohi setteid panna, kuid kui see oleks võimalik, siis see maksaks poolteist miljonit eurot.

Rain Epler küsis, milline oli plaan Kiidjärve paisu setete eemaldamise osas. **Triin Mägi** vastas, et sette eemaldamise protsessile tellis KeA ekspertiisi ja projekt realiseeriti nii nagu projektis ettenähtud. **Iia Timmi** sõnas, et setted lasti allavoolu ja reaalsuses on olukord teistsugune, kui märgitud ekspertiisis.

Igor Taro ütles, et vaadates probleemi nii keskkonna- kui ka sotsiaal-majanduslikest aspektidest on huvigruppide ühisosaks, et keegi ei soovi praeguse olukorra halvenemist. Keskkonnakomisjon proovib leida tasakaalu keskkonna ja inimeste huvide vahel. Tema sõnul jätkatakse kollektiivse pöördumise menetlemist.

3. Info ja muud küsimused

Infot ja muid küsimusi ei arutatud.

(allkirjastatud digitaalselt)
Igor Taro
juhataja

(allkirjastatud digitaalselt)
Elise Ernesaks
protokollija